

הארץ

הקשר בין עמנואל לוינס למאבק להחלשת מעמד ההודאה עובר דרך האיש שהוא לשווא ברצח אביו

לפני 12 שנים נעצר יוסף זהר על רצח אביו והתנחם בכתביו של לוינס. לאחר זיכוי הצטרף לקרוביו של הפילוסוף, ויחד הקדישו את הכנס לזכרו למאבק במעמד ההודאה במשפט

עפרה אידלמן, 25.12.2015

יוסף זהר בכנס לזכר לוינס. השקיע את כל זמנו כדי להביא לשינוי בחקיקה. צילום דודו בכר

במלאת 20 שנה למותו של הפילוסוף [עמנואל לוינס](#), נקרתה ליוסף זהר הזדמנות לסגירת מעגל. לפני כ-12 שנים, בעודו שוהה בתא מעצר [באבו כביר](#) בחשד כי רצח את אביו — אשמת שווא שזכה ממנה — נחשף זהר לכתביו של לוינס, ולדבריו הם סייעו לו לעבור את תקופת המעצר. מקריאתם הבין זהר כי חוקריו שבויים בקונספציה בדבר אשמתו ואינם מסוגלים לחקור אותו ללא דעה קדומה. התובנה הזו אפשרה לו לדבריו לעמוד בחקירות הדורסניות, ובעודו עצור כתב מכתבי תודה לפילוסוף, מבלי שידע כי כבר אינו בין החיים.

"לכבוד היהודי עמנואל לוינס שלום רב", כתב לו, "כותב אליך העציר יוסף זהר. אינני אדם דתי, חפשי אני מקיום מצוות... זה כמה חודשים שספרך תשע קריאות תלמודיות מצוי סמוך למיטתי בביתי. ברם... מאז מעצרי, נפתח ספרך בלבי ושכלי."

הכתיבה נקטעה כשזהר נקרא לחקירה. עם שובו הוסיף: "תא המעצר בערב, לאחר שהאדרנלין בדם נספג. אני מעיין בספר שוב. אני מגיע לדף תקציר קורות חיך ומגלה שנפרדת מאיתנו בשנת 1995 בגיל 90. בכל מאודי רציתי לשלוח לך דברים אלו וכעת אני תוהה מהי הכתובת ולמי להפנות."

המכתבים נשמרו בידיו במשך 12 שנים. ממאמר ב"הארץ" בינואר 2015, למד שבני משפחתו של לוינס חיים בישראל. הוא כתב לנכדו, דוד הנסל, על המקום שתפס לוינס בחייו, ואחרי 12 שנים מצא נמען למכתביו. הנסל אמר ל"הארץ" כי באותה עת חיפש דרך לציין 20 שנים למות סבו ו"כאשר נוצר הקשר מיד חשבתי שזו הדרך". לדבריו, "לוינס מדבר המון על המשפט, על צדק, וזה נושא שאנשים לא מכירים. חשבתי שזו הזדמנות פז להראות את הפן הזה של הפילוסופיה שלו". כך הוחלט להקדיש את הכנס לציין 20 שנים למות לוינס לנושא שזהר מקדם מאז זיכוי: שינוי חקיקה שיחליש את המעמד הראייתי של הודאות נאשמים במשפט הישראלי.

יוסף זהר ובני משפחתו של לוינס בכנס לזכרו. המכתבים נשמרו במשך 12 שנים. צילום דודו בכר

[עוד כתבות בנושא](#)

- [ועדה מקצועית גיבשה הצעת חוק המנסה למנוע הרשעות על בסיס הודאות שווא 06.06.2015](#)
- [שקד אימצה את ההמלצות: הסתמכות על ההודאה במשפט הפלילי תהיה קשה יותר 19.08.2015](#)
- [המחיר של הרשעה על סמך הודאה יוסף זהר, 20.08.2015](#)

לא בכדי זהר נאבק על כך. הודאת השווא של המטפל הסיעודי של אביו שהיה חולה במחלת ניוון שרירים היא שהביאה להאשמתו של זהר ברצח. בהכרעת הדין המזכה קבעו השופטים כי חקירת המטפל, ולנטין טוקילה, היתה "קשה ודורסנית" וכי במהלכה "לשו החוקרים את טוקילה בהבטחות, איומים, צעקות ופיתויים עד כי זה הפך בידם כחומר ביד היוצר, שהיה נכון לאשר עבורם כל עובדה שהציגו לו אותה כאמת". השופט ישעיהו שנלר אף כתב כי לא הונחה בפניו כל ראיה שהאב נרצח. זהר וטוקילה זוכו לאחר כחמש שנות משפט.

בעקבות הזיכוי תבע זהר את המדינה בתביעה אזרחית, וזכה, בהסכם פשרה, בפיצוי בסך שני מיליון שקלים. בהליך נפרד נקבע פיצוי נוסף בגין ימי מעצרו והוצאות משפטו. הפרשה סוקרה בהרחבה ב"הארץ", אך עם קבלת הפיצוי לא תם הסיפור מבחינתו. המשפט הזה שינה את מסלול חייו.

בשנים שחלפו מאז זיכויו השקיע זהר את כל זמנו כדי להביא לשינוי בחקיקה. הוא פעל מול חברי הכנסת כדי שיגישו הצעות לתיקון סעיף 12 לפקודת הראיות העוסק בקבילות הודאות נאשם, כך שידרוש ראיה חיצונית מסייעת כתנאי להסתמכות על ההודאה. הוא הצטרף ל**תנועה להפחתת מעמד ההודאה** שפרסמה **עצומה הקוראת לשינוי חקיקה** ומציינת את **יום החפות הבינלאומי** מדי שנה, והוא **מרצה על סיפורו האישי** בבתי ספר למשפטים, בפני נציבות הביקורת על הפרקליטות ובפני הקהל הרחב.

זה כמעט חמש עשרה שנים, זה סתם חמש (משו קרובות)
דין, חלף הזמן שמשנה את (ממשל בלתי), קומו הישג זה
מאסר שנים, אנו לא רבים בעבוד זכר ספרו של מנחם אביב
ואל מנחם סניטק וברוך מנחם שבו במקום ובנות, לא זה היצי /
נמש, רכבון או שפטיק.
באורק בלא זה בעבוד מנחם חלפי שפטיק ספרק בלגי ושל.
ע"מי הבידוק לרוב בלבול ותיק כמו בלבול.
- כמעט נשאל, הוחלט לזכר חקירת -
בתיק חקירה את קול שמי מנחם אביב שפטיק בספרק;
'מסונת התיק בלב האמת', מנחם אביב שפטיק, הוא מנחם
איתי שפטיק לו מספר ושלבר, אני אומר לו כי למעט כל המלכות
לפיך לנחם, מה שתיק רמק לו מנחם זין.
אני מנחם לרוב לזה של התיק או שפטיק שפטיק.
לא לזה אני רמק אומר, לא התיק: אומר, רמק, אביב.
זה לקח מספרו של ר' מנחם אביב שפטיק שפטיק, אומר
דין, לא הקביל המנחם בלב המלכות אני מנחם לבי כמעט מנחם

הוא פרש מעבודתו בחברת הייטק והחל לשמש עוזר הוראה בקליניקה הסנגוריאליית במכללת ספיר בפרויקט המכשיר תלמידי קולנוע לתעד את עולם המשפט. במקביל שקד על דוקטורט העוסק בהשפעת הסדרי הטיעון על מערכת המשפט הישראלית (מתוך עמדה שהסדרי טיעון עלולים להוביל אף הם להודאות שווא). בשלוש השנים האחרונות לימד במרכז האקדמי למשפט ולעסקים ברמת גן קורס בחירה המבוסס על מחקרו ובמקביל כתב מאמרים על מערכת המשפט, על מעמד ההודאה ועל עסקאות טיעון.

את סיפורו האישי ואת עמדתו לגבי החוק השמיע גם בדיוני הוועדה המייעצת לעניין סדר דין פלילי וראיות בראשות השופטת בדימוס עדנה ארבל כשהתכנסה לבדוק מחדש את הסעיף בפקודת הראיות העוסק בקבילות הודאת נאשם, אך עמדתו לא התקבלה. [במסקנותיה ממאי](#) [האחרון](#) הציעה הוועדה לעגן בסעיף את ההתפתחויות שנעשו ממילא בפסיקה מאז חקיקתו, והמלצותיה אומצו בתזכיר הצעת חוק של משרד המשפטים, שיעלה לדין בוועדת השרים לחקיקה. כעת בכוונת זהר לנסות לפעול בכנסת כדי להביא לכך שהצעה זו לא תעבור, ושהצעת חוק חלופית שהגישו חברי הכנסת קארין אלהרר, יעקב פרי ואחרים תעבור במקומה.

כיום החוק מאפשר להרשיע נאשמים על סמך הודאתם בתוספת ראיה קלת משקל המכונה בפסיקה "דבר מה נוסף". ראיה כזו יכולה להיות לדוגמה ידיעת פרטים מוכמנים או שחזור שעורך הנאשם. אך זהר ומשפטנים אחרים סבורים כי בכך לא די, משום שלעתים במודע או שלא במודע מיידעים החוקרים את הנחקרים בפרטים מוכמנים, ובשחזורים שנעשים לאחר הודאה שהושגה בלחץ אין ערך לדעתם.

לפי עמדתם, יש לשנות את נוסח הפקודה כך שתדרוש ראיית סיוע חזקה וחיצונית להודאה, שתוכיח את אמיתותה. הסתמכות בתי המשפט על הודאות לצורך הרשעות מתמרצת את המשטרה ללחוץ על חשודים להודות במקום לצאת לזירה ולחפש ראיות.

"ההצעה של משרד המשפטים מאוד מאכזבת", אמר פרופ' בועז סנג'רו מהמרכז האקדמי למשפט ועסקים ברמת גן, מחבר הספר "הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם, גורמים ופתרונות". לדבריו, ההצעה "בעצם מקבעת את הפסיקה הקיימת ולא מגלה מספיק זהירות מפני הרשעה של חף מפשע על בסיס הודאתו". סנג'רו אמר כי "מחקרים מהשנים האחרונות מלמדים שבניגוד למה שחשבו בעבר – הודאה של חף מפשע היא לא דבר נדיר. פעם חשבו שאדם נורמלי יודה רק אם חוקרי המשטרה ירביצו לו, אבל יש מחקרים שמראים שבשיטות פסיכולוגיות גם בלי להכות אפשר לגרום לאדם נורמלי להודות."

סנג'רו מספר כי מחקרים שנערכו על בסיס פרויקט החפות האמריקאי, שהביא לזיכוי נאשמים מורשעים באמצעות בדיקה מחודשת של ראיות ד־נא, גילו כי פעמים רבות חוקרי המשטרה

לימדו נאשמים פרטים מוכמנים מתוך שאלותיהם. הוא סיפר על מחקר שבדק 63 תיקים מתוך פרויקט החפות האמריקאי שבהם הוכח בבדיקת ד־נ־א כי הורשע האדם הלא נכון על סמך הודאת שווא. נמצא כי ב-58 מהם אנשים שלא עשו את המעשה ידעו פרטים מוכמנים שלא היו אמורים לדעת.

משרד המשפטים מציג את הצעתו ככזו שאמורה למנוע הרשעת שווא, אך לדעת סנג'רו זו "הצעת חוק עלובה ואני מקווה שלא תיחקק. היא מתאימה לידע המחקרי שהיה לפני 40 שנה. צריך לקבוע בחקיקה שאי אפשר להרשיע אדם אם אין עוד ראייה עצמאית לגמרי שתומכת בהודאתו". לדבריו, "למרבה הצער השופטים עדיין מתייחסים להודאה כמלכת הראיות". סנג'רו מתייחס אליה כ"קיסרית הרשעות השווא".

ממשרד המשפטים לא נמסרה תגובה לדברים הללו.

בכנס לזכרו של לוינס בתל אביב בשבוע שעבר, דיברו משפטנים על משנתו ועל מעמד ההודאה במשפט הישראלי, ותלמידי משפטים מהמרכז האקדמי פרס הציגו מונולוגים אמיתיים של אנשים שהואשמו על סמך הודאות שווא. הוקרן חלק מסרט של עפרה ביקל על נאשמים שהודו הודאות שווא, יוסף זהר סיפר את סיפורו האישי והוקרנו ראיונות שבהם לוינס התייחס לנושא.

"יש סכנה בדמוקרטיה שחושבת שהמשפט הוא סופי. זה סטליניזם", אמר לוינס באחד הראיונות. "בדמוקרטיה יש סכנה תמידית לסטליניזם. בדמוקרטיה החוקים ברי שינוי כל הזמן. הגאונות בדמוקרטיה היא שהחוק תמיד נבחן מחדש". לבחינה מחודשת כזו מייחל זהר. לדבריו, "אצל לוינס המשפט לא נועד לשמור על שלום המדינה, אלא המדינה נועדה לשמור על המשפט. כשקראתי אותו היה לי ברור שאני צריך לעשות משהו, שכל מה שאני קורא זה עניין מעשי. הוא הפך אצלי את כל חוויית המעצר. ציפיתי לגרוע ביותר ויצאתי בתחושה של התעלות."

בכנס אמר זהר כי "ללוינס יש משפט מפורסם שבו הוא אומר 'כולנו אחראים על הכל וכלפי כולם לפני כולם — ואני יותר מכל האחרים'", והוסיף: "אני, שניצלתי מהרשעת שווא, אחראי יותר מכולם שמקרים כאלו לא יישנו."

1 אפריל, ה'תשס"ב

לכבוד

הי"ד ומשרד לרו"מ

וע"ד כ"א הולנד?

הע"פ

כיום מלך הרו"מ יוסף צ'בר, משרד התקווה, הי"ד, משרד רו"מ.
 אינו אדם צדק, חופשי ואנו מקימנו מנוח. האנשי יבואו בתור מקימנו מנוח?
 זה כיום חזקים מספרת מר"ד היד כמעט לאנשי המשי (מנו קיימנו)
 ביום, ת"ד בלבד שמתל או (משרד הולנד), קו"מ הע"פ זה
 מספר שנים, מנו אדם ביום הע"פ זה. ספרו על מנו, לבלו
 ואלו מנו מנוק ומנוק מניו שבו במקום ונו"מ, לא ת"ד ברו"מ
 הע"פ, לבלו או שפ"ק.

מאידך בל"א זה כפינו מנו מנו"מ. שפ"ק ספרו בל"א ובל"א.
 מ"מ הבלו"מ קו"מ בל"א ופ"ק כ"א בל"א.
 - כ"מ מ"מ, הולנד, הולנד, הולנד -

מ"מ בל"א בל"א או קולו ש"מ מנו מנו"מ בל"א בל"א:
 'מנו מנו' בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א, הוא מנו
 מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.

מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.
 מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.
 מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.
 מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.
 מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.
 מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.
 מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.
 מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.
 מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.
 מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.

מנו מנו"מ בל"א בל"א, מנו מנו"מ בל"א בל"א.